

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

เมื่อบริเวณใดมีการตั้งถิ่นฐานมากขึ้นจนกลายเป็นชุมชนและได้รับการส่งเสริมให้เกิดการเจริญเติบโตจนกลายเป็นชุมชนที่มีความสำคัญต่อพื้นที่โดยรอบ แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปสภาพแวดล้อมต่างๆมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญก้าวหน้าที่เริ่มแพร่ขยายเข้ามาถ้าชุมชนไม่สามารถปรับเปลี่ยนตัวเองไปตามความเปลี่ยนแปลงต่างๆได้แล้วชุมชนก็จะประสบปัญหาความล้าหลัง ความเสื่อมโทรม และสูญเสียบทบาท หรือ ความสำคัญที่ชุมชนเคยมีอยู่เดิมไปในที่สุด ซึ่งผลจากการปล่อยให้ชุมชนเกิดความเสื่อมโทรมนั้นจะก่อให้เกิดปัญหาต่างๆตามมา เช่น ปัญหาที่เกิดจากโครงสร้างพื้นฐานสภาพสิ่งก่อสร้างที่ชำรุดทรุดโทรม พื้นที่ทิ้งร้าง สภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม สภาพสังคมของคนในชุมชนที่เปลี่ยนแปลง เป็นต้น จากปัญหาดังกล่าวจึงนำมาสู่กระบวนการการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่เพื่อรักษาชุมชนเอาไว้

ปัญหาความเสื่อมโทรมของชุมชนดังกล่าวพบได้ในชุมชนตลาดริมน้ำลำพญา ที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ซึ่งถือเป็นชุมชนที่ผ่านช่วงระยะเวลาการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องมาจนถึงช่วงระยะเวลาที่ชุมชนเสื่อมโทรม เนื่องจากชุมชนไม่สามารถปรับเปลี่ยนตัวเองไปตามความเจริญก้าวหน้าต่างๆที่แพร่ขยายเข้ามาได้จึงทำให้เกิดความล้าสมัยและไม่สามารถรองรับความต้องการของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไปได้

ชุมชนตลาดริมน้ำลำพญาถือเป็นชุมชนริมน้ำแห่งหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานมากกว่า 100 ปีและเป็นชุมชนที่มีวิวัฒนาการมาจากแม่น้ำท่าจีน โดยเริ่มมีการรวมตัวเป็นชุมชนจากการที่พ่อค้าชาวจีนจำนวนมากประกอบอาชีพค้าขายบนเรือเร่เดินทางเข้ามาขายสินค้าในบริเวณนี้อยู่เป็นประจำ เมื่อระยะเวลาผ่านไปจึงมีการรวมตัวกันเป็นชุมชนค้าขายขึ้น มีการสร้างบ้านเรือนบริเวณริมน้ำท่าจีนเพื่อใช้เป็นเรือนขายอย่างถาวร ซึ่งเรือนค้าขายนี้เองถือเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของชุมชนค้าขายริมแม่น้ำ เนื่องจากสามารถบ่งบอกถึงวิวัฒนาการ และแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตของประชาชนที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบสถาปัตยกรรมที่รองรับการใช้ประโยชน์และสภาพแวดล้อมโดยรอบชุมชน

ในอดีตชุมชนตลาดริมน้ำลำพญาถือเป็นชุมชนที่มีความสำคัญเนื่องจากเป็นศูนย์กลางการค้าขายสินค้าต่างๆ และเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งสินค้าและผู้คน มีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจอย่างมาก ผู้เดินทางเข้ามาใช้บริการมีทั้งคนภายในชุมชนและภายนอกชุมชน แต่เมื่อระยะ

ระยะเวลาผ่านไปความเจริญต่างๆเริ่มแพร่ขยายเข้ามา เช่น มีการตัดถนนมากขึ้นทำให้การเดินทางทางบกมีความสะดวกสบายมากขึ้น มีร้านค้าที่มีสินค้าหลากหลายและมีรูปแบบการให้บริการที่ดีกว่าเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก รวมถึงค่านิยมของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญต่างๆ จึงทำให้ตลาดที่เคยรุ่งเรืองเริ่มซบเซาลงเรื่อยๆ และสูญเสียบทบาทในการเป็นแหล่งการค้าและการขนส่งในที่สุด

จากการที่ชุมชนตลาดริมน้ำลำพญาประสบปัญหาความเสื่อมโทรมดังกล่าว จึงนำมาสู่กระบวนการในการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนเพื่อรักษาชุมชนให้คงอยู่ต่อไป โดยจะต้องให้มีการปรับเปลี่ยนเพื่อการตอบสนองประโยชน์ใหม่ที่จะเกิดขึ้นเพื่อรักษาคุณค่าโดยรวมไว้

การปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนนั้นนอกจากจะเป็นการปรับปรุงทางด้านกายภาพแล้วยังต้องพิจารณาถึงความสำคัญของสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนด้วย เพราะการปรับปรุงฟื้นฟูด้านกายภาพเพียงอย่างเดียวไม่อาจส่งผลในระยะยาวได้ แต่การปรับปรุงฟื้นฟูด้านเศรษฐกิจและสังคมจะส่งผลในระยะเวลายาวนานกว่า

ดังนั้นในการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนตลาดริมน้ำลำพญาจึงนำการท่องเที่ยวเข้ามาเป็นเครื่องมือในการปรับปรุงฟื้นฟูด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยใช้การปรับปรุงฟื้นฟูทางกายภาพเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น ซึ่งจะต้องดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวภายในชุมชนและสร้างความเชื่อมโยงทางการท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง คือ ตลาดน้ำลำพญา (ตลาดใหม่) ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับชุมชนเพื่อจูงใจนักท่องเที่ยวให้เกิดการท่องเที่ยวต่อเนื่องมายังชุมชนตลาดริมน้ำลำพญา (ตลาดเก่า) โดยผลจากการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนในรูปแบบดังกล่าวนี้จะสามารถฟื้นฟูชุมชนได้อย่างครอบคลุมทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนตลาดริมน้ำลำพญา
2. ศึกษารูปแบบกิจกรรมและการดำเนินงานของชุมชนตลาดริมน้ำลำพญาและตลาดน้ำลำพญา (ตลาดใหม่)
3. ศึกษาสภาพปัญหาและศักยภาพของชุมชนตลาดริมน้ำลำพญา
4. เสนอแนะแนวทางการปรับปรุงฟื้นฟูตลาดริมน้ำเพื่อการท่องเที่ยว

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนตลาดริมน้ำลำพญา ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีลักษณะเป็นเรือนแถวไม้ 2 ฝั่ง เรียงขนานกันตามแนวแม่น้ำท่าจีน และผู้วิจัยยังทำการศึกษาถึงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง คือ ตลาดน้ำลำพญา (ตลาดใหม่) ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากตลาดริมน้ำลำพญาประมาณ 600 เมตร เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวต่อเนื่องมายังตลาดริมน้ำลำพญา

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาในการศึกษาครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่ออนุรักษ์และปรับปรุงฟื้นฟู ชุมชนตลาดริมน้ำลำพญาโดยการท่องเที่ยว ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน รูปแบบกิจกรรม การดำเนินงาน สภาพปัญหาและศักยภาพของชุมชนเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

ผู้วิจัยยังทำการศึกษาถึงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง คือ ตลาดน้ำลำพญา (ตลาดใหม่) ในด้านสถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบันของตลาดน้ำลำพญา (ตลาดใหม่) เพื่อนำไปสู่การเชื่อมโยงทางด้านรูปแบบการจัดกิจกรรมและการประสานงานต่างๆระหว่างตลาดริมน้ำลำพญากับตลาดน้ำลำพญา (ตลาดใหม่)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ การตอบแบบสอบถาม

การออกแบบสอบถามในการศึกษาครั้งนี้ ใช้กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างประชาชน และ กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว

- กลุ่มตัวอย่างประชาชนที่อยู่อาศัยในชุมชนตลาดริมน้ำลำพญา

กำหนดการใช้แบบสอบถามโดยใช้วิธีแบบสัมภาษณ์ประชากร คือ การแจกแบบสอบถามแก่ทุกครัวเรือน ซึ่งในนี้มีทั้งหมด 76 ครัวเรือน

- กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวในตลาดน้ำลำพญา

กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้การคำนวณตามสูตรของ Yamane (1960: 1,088 – 1,089 อ้างถึงใน สุวิมล ติรกานันท์, 2542: 154) คือ

$$n = \frac{N}{1 + NE^2}$$

เมื่อ

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร

E = ขนาดของความคลาดเคลื่อน

กำหนดให้มีระดับความเชื่อมั่น 95% หรือ $Z = 1.96$ และมีความคลาดเคลื่อน (E) เท่ากับ 10% และสัดส่วนของประชากร (π) เท่ากับ 0.5 จะสามารถประมาณจำนวนกลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว จากการศึกษา พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวต่อวันที่ไปตลาดน้ำลำพญา (ตลาดใหม่) มีจำนวนนักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยต่อวันเท่ากับ 2,600 คน หรือเท่ากับ 270,400 คนต่อปี

$$\text{แทนค่า } n = \frac{270,400}{1 + 270,400 (0.1)^2} = 100$$

ดังนั้นเลือกใช้ $n = 100$

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง การทบทวนวรรณกรรม จากสถาบันและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. ข้อมูลด้านเอกสารที่ได้จากหน่วยงานราชการและสถาบันต่างๆ
  - เทศบาลตำบลลำพญา
  - หอสมุดกลาง สำนักวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  - ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  - หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตวังท่าพระ
  - หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตเพชรบุรี
  - หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน
2. แผนที่และภาพถ่ายทางอากาศ
  - แผนที่เส้นทางคมนาคม ของกรมทางหลวง

- ภาพถ่ายทางอากาศ ของกรมแผนที่ทหาร
  - ภาพถ่ายจากสถานที่จริง
3. ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามที่ได้มาจากการสำรวจ การสังเกต และการออกแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีต่างๆและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่างๆ โดยการวิเคราะห์หรือการวิจัย
2. ข้อมูลปฐมภูมิดำเนินการโดยการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนตลาดริมน้ำลำพญา รวมทั้งการใช้แบบสอบถามเพื่อสอบถามข้อมูลพื้นฐาน สภาพปัญหา ทศนคติของประชาชนผู้อยู่อาศัยในชุมชน
3. รวบรวมและสรุปผลของการวิเคราะห์ด้านเอกสาร การสำรวจ และแบบสอบถาม นำผลไปสู่การสรุปผลของการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
4. เสนอผลของการวิจัยในรูปของการบรรยาย ตาราง แผนที่ และรูปภาพ
5. นำไปสู่การเสนอแนะหรือการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบถึงวิวัฒนาการ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนตลาดริมน้ำลำพญา
2. เพื่อทราบถึงรูปแบบกิจกรรมและการดำเนินงานของตลาดริมน้ำลำพญาและตลาดน้ำลำพญา (ตลาดใหม่)
3. เพื่อทราบถึงการสภาพปัญหาและศักยภาพของชุมชนตลาดริมน้ำลำพญา
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว
5. เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้กับพื้นที่ศึกษาอื่นๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นิยามศัพท์

1. การปรับปรุงฟื้นฟู หมายถึง การพัฒนาพื้นที่ที่สภาพทางกายภาพ และกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรมของผู้อยู่อาศัยได้เสื่อมลง ซึ่งควรมีการฟื้นฟูให้เหมาะสมกับความเจริญของเมือง เกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและคงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โดยให้ผู้อยู่อาศัยเดิมมีโอกาสได้ประโยชน์จากการฟื้นฟูมากที่สุด (กรมผังเมือง, 2535: 23)

2. ชุมชนริมน้ำ หมายถึง บริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานของผู้คนที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำ มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำและพึ่งพาอาศัยน้ำจากแม่น้ำลำคลองในการดำเนินชีวิต ลักษณะกิจกรรมและสภาพแวดล้อมจึงมีความสัมพันธ์กับผู้คนและการใช้พื้นที่บริเวณริมแม่น้ำ (อรศิริ ปาณินท์, 2544: 1)

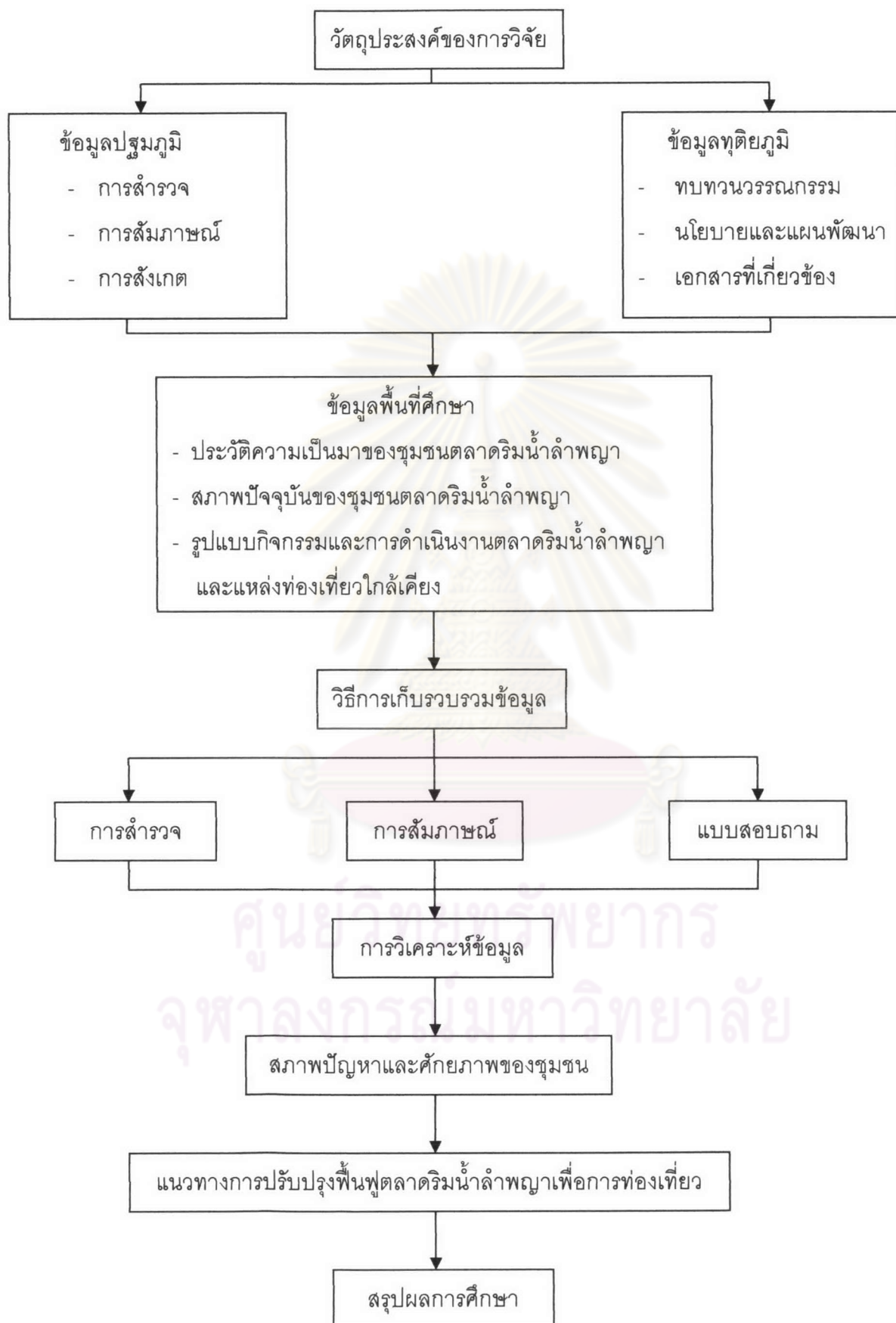
3. สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น หมายถึง รูปแบบอาคารที่ชาวบ้านสร้างขึ้นในแต่ละท้องถิ่น และเน้นเฉพาะอาคารพักอาศัยหรือตัวเรือนและมีรูปแบบที่มีลักษณะแปลกแยกไปตามลักษณะทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและสภาพดินฟ้าอากาศที่แตกต่างกัน (วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2537 :25)

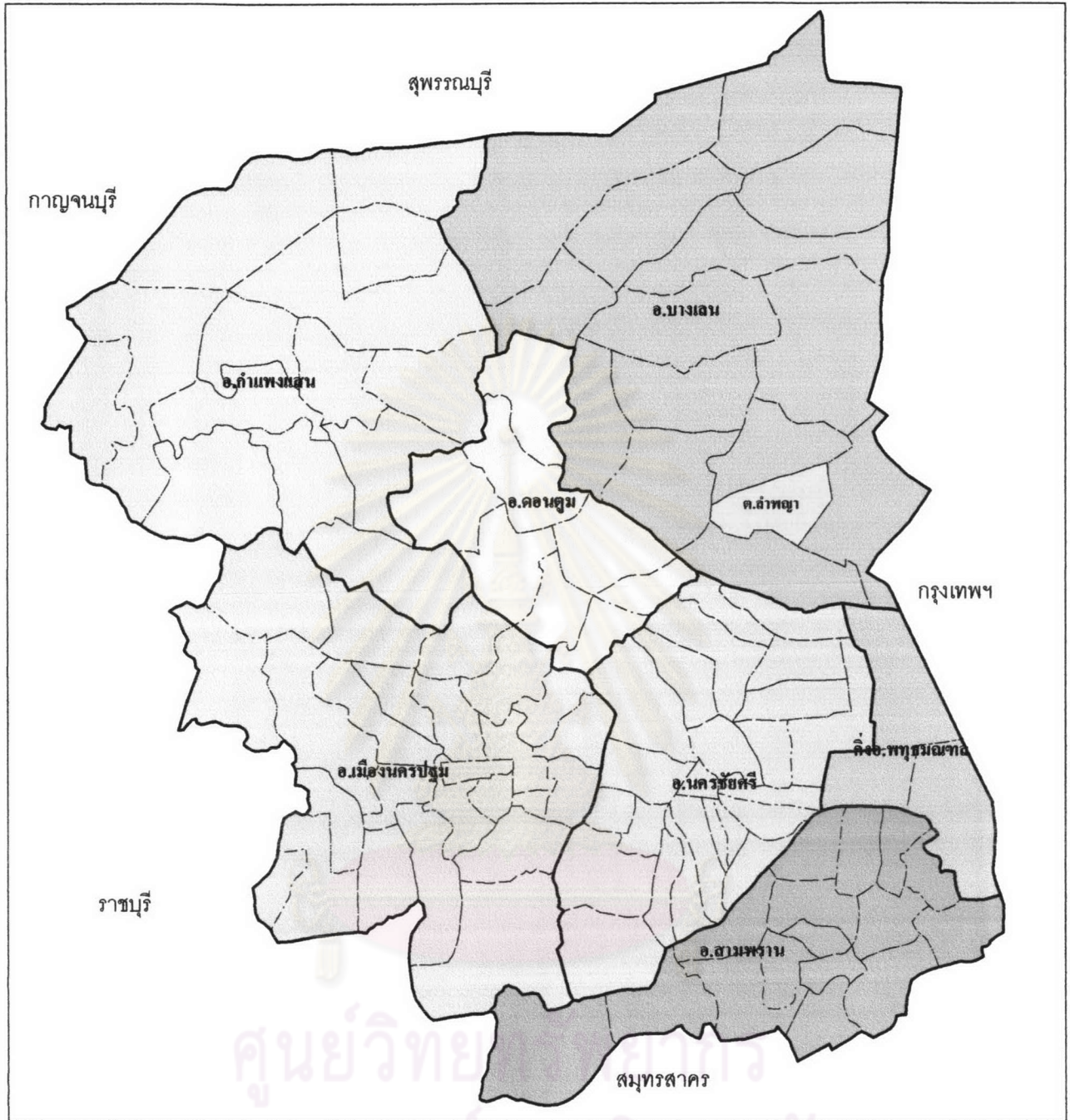
4. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ ในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542 :2-15)

5. ชุมชนตลาดริมน้ำลำพญา หมายถึง ชุมชนค้าขายริมน้ำที่มีอายุมากกว่า 100 ปี ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำท่าจีน ในเขตเทศบาลตำบลลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ซึ่งอดีตถือเป็นชุมชนที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก แต่ในปัจจุบันกำลังประสบปัญหาความชบเซาทางเศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมต่างๆ

6. ตลาดน้ำลำพญา (ตลาดใหม่) หมายถึง ตลาดที่มีการสร้างขึ้นใหม่ในช่วงปลายปี พ.ศ.2542 ซึ่งเป็นตลาดเพื่อการท่องเที่ยวโดยเฉพาะเปิดให้บริการในวันเสาร์และวันอาทิตย์ มีรูปแบบกิจกรรมการค้าและการบริการที่หลากหลาย ปัจจุบันถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของท้องถิ่นซึ่งจะสามารถสร้างความเชื่อมโยงไปสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆได้รวมถึงชุมชนตลาดริมน้ำลำพญาด้วย

แผนภูมิแสดงขั้นตอนการวิจัย

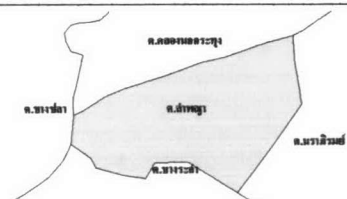

การปรับปรุงพื้นที่ชลประทานเพื่อการท่องเที่ยว ภูมิศึกษา ตลาคิมน้ำลำพญา

แผนที่ 1.1 แสดงพื้นที่ศึกษาในตำบลลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

สัญลักษณ์

—	เขตของอำเภอ	□	อ.คอนคาบ
- - -	เขตของตำบล	□	อ.เมืองนครปฐม
■	ต.ลำพญา	□	อ.นครชัยศรี
■	อ.กำแพงแสน	■	อ.สามพราน
■	อ.บางเลน	■	กิ่งอ.พุทธมณฑล

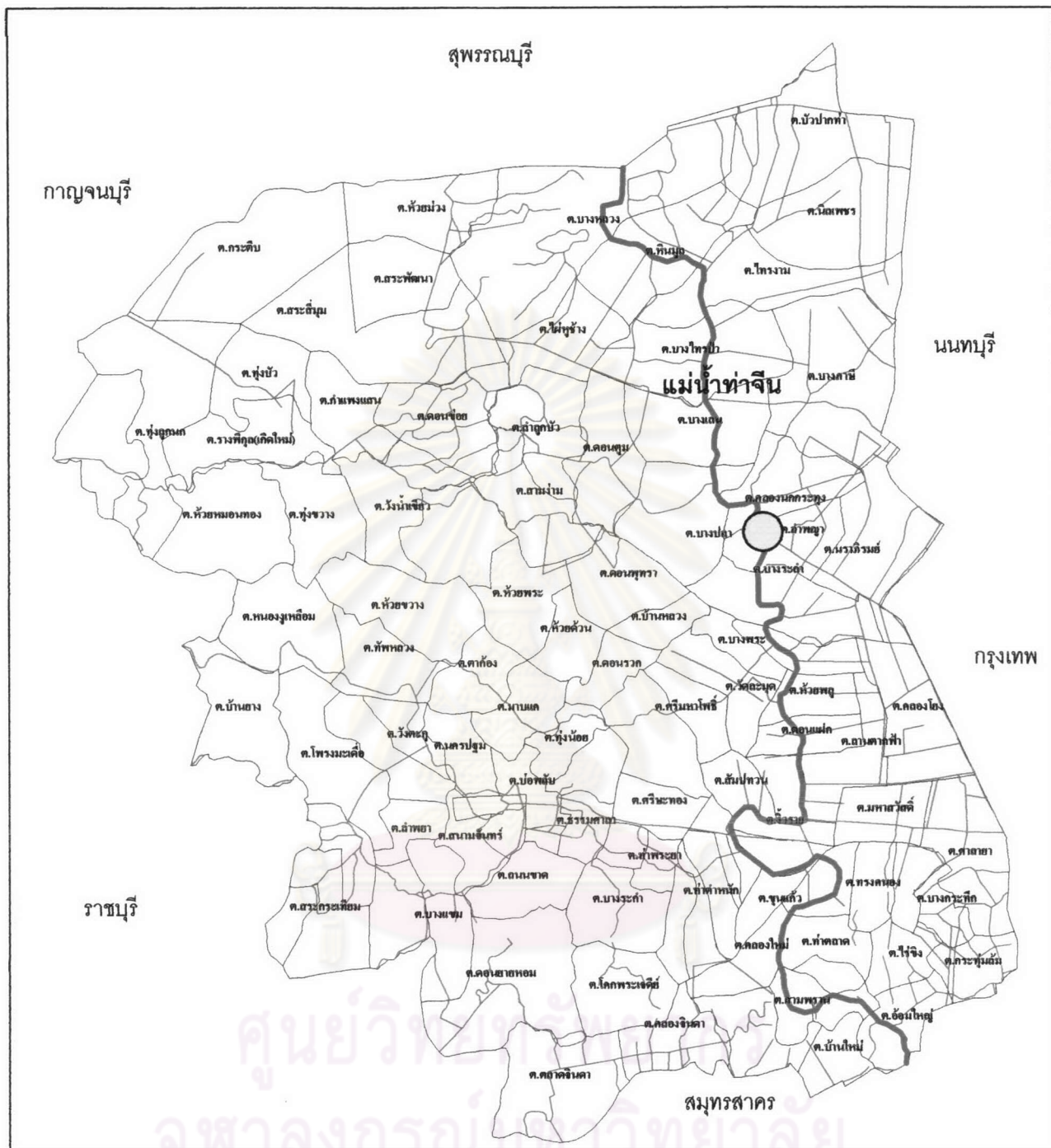

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มาตราส่วน 1 : 300,000

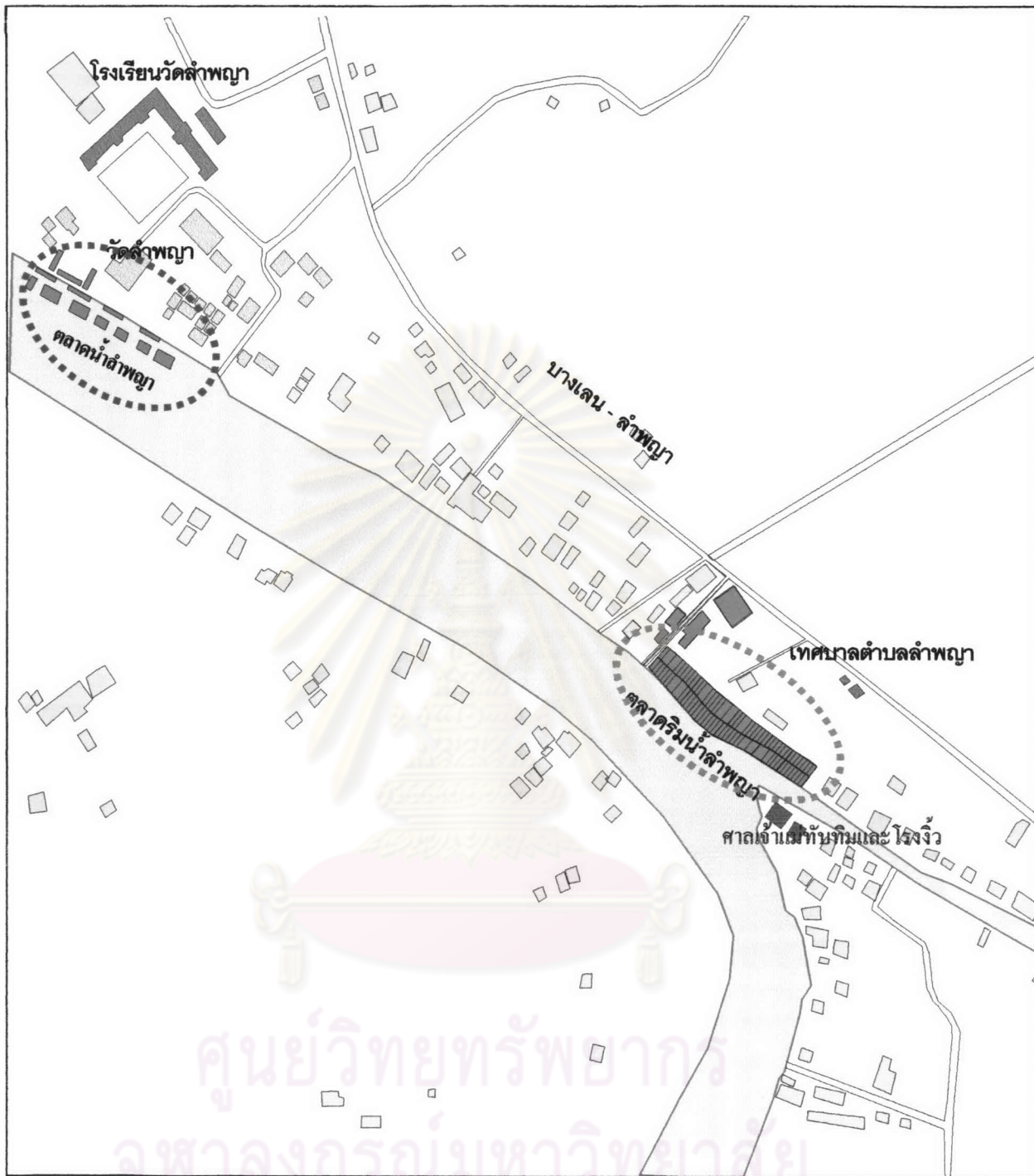

การปรับปรุงพื้นที่ตลาดริมน้ำเพื่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษา ตลาดริมน้ำลำพญา

แผนที่ 1.2 แสดงเส้นทางน้ำและบริเวณที่ตั้งของชุมชนตลาดริมน้ำลำพญา

<p>สัญลักษณ์</p> <p>○ แสดงที่ตั้งชุมชนตลาดริมน้ำลำพญา</p>	
	<p>ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p> <p style="text-align: right;">↑ N มาตราส่วน 1 : 300,000</p>

การปรับปรุงฟื้นฟูตลาดริมน้ำเพื่อการท่องเที่ยว ทัศนศึกษา ตลาดริมน้ำลำพญา

แผนที่ 1.3 แสดงที่ตั้งชุมชนตลาดริมน้ำลำพญาและตลาดน้ำลำพญา (ตลาดใหม่)

สัญลักษณ์	
	ชุมชนตลาดริมน้ำลำพญา
	ตลาดน้ำลำพญา
	พาณิชย์กรรม
	ที่พักอาศัย
	ถนน
	สถานศึกษา
	ศาสนสถาน
	ความเชื่อ
	ราชการ
	เส้นทางน้ำ

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มาตราส่วน 1: 4,000